

надзвичайно актуалізує даний феномен в контексті людського буття в культурі.

Можна сказати, що у лоні психоаналітичної традиції формується розуміння феномену ідентичності як співвідношення Я та самості індивіда. Таким чином, трансперсональне значення поняття «ідентичність» постає у досвіді Іншого, що розкриває феномен ідентичності в якості культурологічної проблеми.

Список використаних джерел

1. Аристотель Метафизика. Кн.I // Аристотель. Соч. В 4 т. - М.: Мысль, 1976. - Т.1. - 550 с.
2. Бойчук С. Феномен культурної ідентичності: філософсько-методологічний аналіз: Дис... канд. наук: 09.00.04 - Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. - К., 2009. - 228 с.
3. Дворецкий И. Х. Латино-русский словарь. - М.: «Русский язык», 1976. - 1096 с.
4. Денисюк Ж. З. Масова культура і проблеми національно-культурної ідентичності в умовах глобалізації. // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв: Наук. журнал. - К.: Міленіум, 2009. - № 2. - 142 с.
5. Эрикссон Э. Идентичность: юность и кризис / Э.Эрикссон; [пер. с англ. А. В. Толстух]. - М.: Прогресс, 1996. - 344с.
6. Кант И. Критика чистого разума // Соч. - М.: Мысль, 1994. - Т.3. - 591 с.
7. Локк Дж. Опыт о человеческом разумении // Локк Дж. Соч.: в 3 т. - М., 1985. - Т.1.
8. Парменид. О природе/ Парменид // Фрагменты ранних греческих философов. - М.: Наука, 1989. - Ч.1.
9. Попов В. Теологічно-філософський контекст народження «ідентитас» Наукові записки. Серія «Культурологія» (Проблеми культурної ідентичності: глобальний та локальний виміри. Матеріали міжнародної наукової конференції). - Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. - Вип.5. - 668 с.
10. Платон. Софист / Платон. - М.: Мысль, 1970. - (Сочинения: в 3 т. / Платон; Т.2).
11. Рикер П. Я-сам как другой / Пер. с франц. - М.: Издательство гуманитарной литературы, 2008 (Французская философия XX века). - 416с.
12. Философская антропология: словарь / Под редакцией доктора философских наук, профессора Н. Хамитова. - К.: КНТ, 2011. - 472с.
13. Фрейд З. По ту сторону принципа удовольствия / Худож.-оформитель Б. Ф. Бублик. - Харьков: Фолио; М.: ООО «Издательство АСТ», 2001. - 624 с.
14. Фромм. Искусство любить: Исследование природы любви: Пер. с англ. - М.: Педагогика, 1990. - 160 с.
15. Хабермас Ю. Проблема легитимации позднего капитализма. - Москва: издательство «Праксис», 2010. - 264с.
16. Юнг К. Г. AION. Исследование феноменологии самости. - М.: Рефл-бук; Киев: Ваклер, 1997. - 336 с.

References

1. Aristotel' Metafizika. Kn.I // Aristotel'. Soch. V 4 t. - M.: Mysl', 1976. - T.1. - 550 s.
2. Bojchuk S. Fenomen kul'turnoi' identychnosti: filosofsk'o-metodologichnyj analiz: Dys... kand. nauk: 09.00.04 - In-t filosofii' im. G.S. Skovorody NAN Ukra'ny. - K., 2009. - 228 s.
3. Dvoreckij I.H. Latino-russkij slovar'. - M.: «Russkij jazyk», 1976. - 1096 s.
4. Denysjuk Zh.Z. Masova kul'tura i problemy nacional'no-kul'turnoi' identychnosti v umovah globalizacii'. // Visnyk Derzhavnoi' akademii' kerivnyh kadriv kul'tury i mystectv: Nauk. zhurnal. - K.: Milenium, 2009. - № 2. - 142 s.
5. Jerikson Je. Identychnost': junost' i krizis / Je.Jerikson; [per. s angl. A.V. Tolstih]. - M.: Progress, 1996. - 344 s.
6. Kant I. Kritika chistogo razuma // Soch. - M.: Mysl', 1994. - T.3. - 591 s.
7. Lokk Dzh. Opyt o chelovecheskom razumenii // Lokk Dzh. Soch.: v 3 t. - M., 1985. - T.1.
8. Parmenid. O prirode / Parmenid // Fragmenty rannih grecheskih filosofov. - M.: Nauka, 1989. - Ch.1.
9. Popov V. Teologichno-filosofsk'kyj kontekst narodzhennja «identitas» Naukovi zapysky. Serija «Kul'turologija» (Problemy kul'turnoi' identychnosti: global'nyj ta lokal'nyj vymiry. Materialy

mizhnarodnoi' naukovoï konferencii'). - Ostrog: Vydavnytstvo Nacional'nogo universytetu «Ostroz'ka akademija», 2010. - Vyp.5. - 668 s.

10. Platon. Sofist / Platon. - M.: Mysl', 1970. - (Sochinenija: v 3 t. / Platon; T.2).
11. Riker P. Ja-sam kak drugoj / Per. s franc. - M.: Izdatel'stvo gumanitarnoj literatury, 2008 (Francuzskaja filosofija XX veka). - 416 s.
12. Filosofskaja antropologija: slovar' / Pod redakciej doktora filosofskih nauk, professora N.Hamitova. - K.: KNT, 2011. - 472 s.
13. Frejd Z. Po tu storonu principa udovol'stviya / Hudozh.-oformitel' B.F. Bublik. - Har'kov: Folio; M.: OOO «Izdatel'stvo AST», 2001. - 624 s.
14. Fromm. Iskuststvo ljubit': Issledovanie prirody ljubvi: Per. s angl. - M.: Pedagogika, 1990. - 160 s.
15. Habermas Ju. Problema legitimacii pozdnego kapitalizma. - Moskva: izdatel'stvo «Praksis», 2010. - 264 s.
16. Jung K.G. AION. Issledovanie fenomenologii samosti. - M.: Refl-buk; Kiev: Vakler, 1997. - 336 s.

Smirnova O.D., postgraduate student, Department of philosophical anthropology, philosophy of culture, the Institute of Philosophy of Education and Science of National Pedagogical Dragomanov University(Ukraine, Kiev), tg88@bigmir.net

Historical and philosophical analysis of the concepts of «identity» and «cultural identity» in European philosophy

It defines the conceptual foundations of approaches to the definition of «identity», «cultural identity» and «cultural identity crisis» in the history of European philosophy. During the historical discourse in Article phenomenon of identity disclosed as an ontological and epistemological category, which significantly expands the methodological aspect of his researching in the context of the crisis of cultural identity.

Keywords: identity, cultural identity, identification, ego-identity, self, psychoanalysis.

Смирнова А. Д., аспирантка кафедры философской антропологии, философии культуры, Института философского образования и науки Национального педагогического университета им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), tg88@bigmir.net

Историко-философский анализ понятий «идентичность» и «культурная идентичность» в европейской философии

Определяются концептуальные основы подходов к определению понятий «идентичность» и «культурная идентичность» в истории европейской философии. В ходе исторического дискурса в статье феномен идентичности раскрывается в качестве онтологической и гносеологической категории, что значительно расширяет методологический аспект его исследования в контексте проблемы кризиса культурной идентичности.

Ключевые слова: идентичность, культурная идентичность, идентификация, Эго-идентичность, самость, психоанализ.

* * *

УДК 17.021.2:[005.342+008]

Старовойт О.

кандидат філософських наук, докторант Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Україна, Київ), gileya.org.ua@gmail.com

СУСПІЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Інноваційна культура культивування креативно-модерного мислення, почуттів і діяльності особистості, спрямованих на пошук та реалізацію шляхів, ресурсів, способів розвитку суспільства на підставі гуманітарних пріоритетів і цінностей. Становлення, піднесення та ефективне функціонування такої культури залежить від багатьох чинників, головними серед яких є не тільки суспільне середовище, але й спрямованість політичної системи, конституційно визначені права і свободи особистості, загальний стан культурно-просвітницької роботи, природа та спрямованість функціонування ЗМІ й системи суспільного виховання тощо. Водночас саме від суспільного середовища залежать особливості впровадження культурних інновацій у сучасному українському трансформаційному суспільстві.

Ключові слова: суспільне середовище, інновація, соціальна інновація, інноваційна культура.

У сучасному філософському та соціологічному дискурсі існують різні погляди на трактування поняття "інновації". Водночас багато робіт вітчизняних фахівців орієнтовані на поточний аналіз стану інноваційної політики нашої держави, на її інвестиційне забезпечення. Але сам термін "інноваційна культура" є досить новим для вітчизняної наукової думки. Наведемо декілька його різноаспектних тлумачень. В. Балабанов уявляє інноваційну культуру як особливу форму (різновид) загальнолюдської культури, що становить нову історичну реальність, яка виникла завдяки прагненню суспільства до духовного та матеріального самооновлення і яка є передумовою якісних змін життєдіяльності людей, найважливішим соціально-психологічним фактором суспільного розвитку [1, с. 389]. Автори дослідження інноваційної культури [2, с. 49] вважають, що вона відображає не лише рівень розвитку інноваційних процесів, але й міру участі в цих процесах людей, їх задоволення від цієї участі. Вона забезпечує сприйнятливість людей до нових ідей, їх готовність і здатність підтримувати й реалізовувати інновації в усіх сферах життя. На думку В. Носкова, інноваційна культура – це система цінностей, що відповідають інноваційному розвитку суспільства, держави, регіонів, галузей економіки, підприємств, установ, організацій і відображають індивідуально-психологічні якості, інші найважливіші соціальні цінності людини, які сприяють формуванню та розвитку інноваційно активної особистості [3]. Згідно із Законом "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності" інноваційна культура тлумачиться як складова інноваційного потенціалу, що характеризує рівень освітньої, загальнокультурної й соціально-психологічної підготовки особистості та суспільства в цілому до сприйняття та творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах [4, с. 166].

Як бачимо, з поняттям інноваційної культури науковці та практики все частіше пов'язують комплекс проблем, зумовлених суспільним сприйняттям інновацій і науки як їх джерела. Тому розвиток мотиваційної сфери, формування нової суспільної системи цінностей стають необхідною умовою соціокультурного й економічного відродження країни. Також не викликає сумніву органічний зв'язок інноваційної культури з іншими її сферами. Саме інноваційна культура забезпечує сприйнятливість людей до нових ідей, їхню готовність і здатність підтримувати та реалізовувати нововведення в усіх сферах життя.

Отже, в означених визначеннях ми можемо простежити залежність формування та функціонування інноваційної культури від загальних характеристик суспільного середовища. За більш ніж сімдесятирічний період дослідження нововведень можна побачити поворот від технократичного до соціального бачення цих процесів. Тобто в аналіз інновацій увійшли такі елементи, як суспільна свідомість, цінності і норми, очікування і настрої. Адже, як переконливо показав досвід різних модернізацій, для успішного інноваційного розвитку необхідна гармонійна взаємодія його технологічної складової з іншими, менш дослідженими – інституційною і соціально-ціннісною. Тому в останні роки спостерігається значне розширення кола проблем інноваційного розвитку за рахунок включення в аналіз соціального контексту інновацій [5, с. 234].

Не можна не погодитися з поглядом російського дослідника А. Пригожина, який вважає дослідження соціальних інновацій дуже складною проблемою, адже їм притаманна невизначеність як параметрів, так і результатів, що дає змогу імітувати потрібні зміни без фактичної реалізації. Тісний зв'язок соціальних інновацій з конкретними соціальними відносинами та культурою ускладнює відокремлення в спільному результаті того внеску, який був безпосередньо зроблений завдяки впровадженню будь-яких інновацій, особливо коли йдеться про новий взірць поведінки чи нові форми відносин. Як підкреслює А. Пригожин, особливу складність при дослідженні соціальних інновацій надає те, що предметом змін постають самі люди, їх положення, статуси, звички, моделі відносин, поведінка. Специфіка проблем соціальних інновацій пов'язана з різноманітністю механізмів зародження та здійснення нововведень, методів управління ними на рівні держави та окремих організацій [6, с. 163]. Саме такий підхід дає можливість визначити соціальні інновації як соціокультурний процес, який сприяє закономірній різномасштабній трансформації соціуму, що дає змогу досліджувати його як на рівні особистісних соціально-психологічних процесів, так і на рівні соціальної прагматики, яка стосується проблем особливостей функціонування спільноти та соціальних інституцій [7, с. 45].

Для становлення інноваційної культури особистості має особливо значення інновативність культури в цілому, здатність суспільства до введення та пошуку нових практик. Про вплив на когнітивні процеси соціуму пише і російський автор І. Москальов: під інноваційними соціальними процесами розуміються трансформації у соціальних структурах і процесах, що приводять до зміни способу функціонування соціальної системи [8]. При цьому можуть суттєво змінюватися стратегічні пріоритети, технологія, культура, соціальні інститути, а економічні і науково-технічні інновації як показники розвитку суспільства обумовлені соціальними змінами і саме у контексті соціальних змін мають вивчатися їх ефекти. Соціальні інноваційні процеси – це зміни, що відбуваються у складних системах, які можуть бути викликані як зовнішніми джерелами, так і своїми внутрішніми механізмами розвитку [9].

Так, представник структуралізму П. Бурдьє, виводячи поняття соціального "поля", доводить, що, з одного боку, йдеться про сукупність здобутих установ, схем сприйняття, оцінок та дій, які нав'язуються індивідуі соціальним контекстом, а з іншого – поняття "поля" вибирає в себе й існуючий набір можливостей різноманітних типів поведінки та відносин між індивідами, які відповідають опанованим ними знанням та постають у формі об'єктивних закономірностей [10, с. 49]. Цей погляд дає підстави пов'язати зміну соціальних структур з інноваційною діяльністю індивідів, передусім зумовленою зміною об'єктивних обставин. Погоджуються зі значущістю індивідів послідовники динамічної соціології, які також соціальні зміни пов'язують з пристосуванням індивідів до нових умов, що дає змогу розглядати структуру як результат практичної діяльності індивідів.

За О. Набатовою, за причинами і змістовними джерелами соціальні інновації можна класифікувати на природно-історичні (органічні) та проектні. Перші виникають природним чином, закономірно визрівають як

наслідок функціонування механізму суспільної координації та забезпечують розвиток соціально-економічної системи, узгодження і консолідацію її компонентів [11, с. 235]. Проектні соціальні інновації ініціюються суб'єктами управління, а їхня обґрунтованість визначається ступенем їхньої відповідності діям об'єктивних соціально-економічних законів. Проектні інновації, у свою чергу, поділяють на запозичені, що зумовлюються внутрішньою потребою системи, але мають зовнішнє джерело; стимульовані, які мають внутрішні джерела, але обумовлені зовнішніми чинниками; і експансивні, що є зовнішньо обумовленими та мають зовнішні джерела [12].

Враховуючи те, що соціальна інновація – це не тільки статичне нововведення, але й процес переходу певної системи від одного стану до іншого, процес зміни якісних характеристик і механізмів функціонування соціально-економічної системи, особливого значення набувають інституційні та соціально-ціннісні аспекти інноваційної діяльності. Саме інституційні чинники визначають спрямованість, ефективність, обмеження та наслідки соціальних інновацій.

Макрорівневі соціальні інновації охоплюють три шари суспільного устрою: соціально-економічні інститути, соціальну структуру та соціокультурні характеристики суспільства – найбільш фундаментальний шар і тому стратегічний об'єкт інноваційної діяльності – структуру цінностей, потреб, цільових орієнтацій, мотивацій, норм і моделей повсякденної поведінки. Причому чим більш глибинним є шар, тим менше зміни, що відбуваються у ньому, піддаються прямому управлінню еліти і тим важливішим стає вплив, що чиниться на нього "стохастичними" діями мільйонів людей [13, с. 176-177].

Що стосується проектних інновацій, то тут формальні процедури, як правило, передують початку реальних інноваційних процесів. Проектні соціальні інновації можна розглядати як процес перетворення нововведень на соціокультурні норми і зразки поведінки, що забезпечує їхню інституціоналізацію і закріплення у сфері духовної і матеріальної культури суспільства. У процесі своєї інституціоналізації проектні інновації проходять чотири фази: зародження, ідентифікації, утвердження, рутинізації. Фаза зародження пов'язана із появою новаторської ідеї. Під час фази ідентифікації відбувається розповсюдження новації, яка в подальшому може стати обмеженою (латентна новація), визнаною девіацією (подавлена новація) або визнаною інновацією (прийнята новація) [14, с. 196-197]. В цьому сенсі продуктивним є поняття "життєвий цикл інновацій" використовує П. Штомпка. Під яким розуміється проміжок часу між тим моментом, коли висувається якась новація, і часом, коли вона стає загальноприйнятою у соціумі, замінюючи певні приписи, подання і норми, які панували раніше [15, с. 444-450].

Як ми бачимо, соціальні інновації – це дуже широке поняття, що охоплює і природно-історичні зміни, які ламають традицію та відкривають шлях новому, і нові ідеї, що перебудовують суспільство і проектну діяльність людей, створюючи нові цілі і структури. Починаючи з другої половини XX ст., в інноваційному процесі у світі спостерігається стійка залежність економіки, що залишається базисом суспільного устрою, від характеру соціальних відносин та інновацій в їхній сфері. Така

залежність властива і дуже гостро відчувається і в пострадянських країнах – глибокі суперечності українського середовища вкрай негативно позначаються на цьому процесі.

Соціальні інновації в пострадянських країнах мали телеологічний (на відміну від генетичного) характер і засновувалися багато в чому на стратегії імпорту формальних інститутів. Оскільки організаційно-правові форми виникали раніше відповідних соціально-психологічних зрушень у масовій свідомості, інновації, зорієнтовані на створення ринкової економіки, громадянського суспільства, виявили обмеження соціокультурного характеру. Як наслідок, одні новації, що активно впроваджувалися "зверху", освоювалися суспільством надзвичайно болісно і із суттєвими соціальними втратами, другі були адаптовані більше за формою, аніж за змістом, треті подовжують насаджатися, але відторгуються соціальним організмом.

В цьому контексті важливу роль відіграє рівень залученості населення в різні стадії інноваційного процесу. За цим критерієм виділяють адміністративні інновації (члени соціуму не впливає на інноваційний процес) і колективні (партисипативні) інновації (члени соціуму визначають інноваційний процес).

Вважається, що інновації першого типу ефективніші, оскільки скорочуються масштаби опору змінам, і збільшується потік нових пропозицій про поліпшення якості нововведень. Партисипативні інновації реалізуються у тому випадку, коли люди відчувають, що будуть заохочені за свої зусилля. Так інновація може бути прийнята завдяки нав'язаним інтересам тих, хто має владу, засоби для підтримки норм і цінностей. На підставі чого інновації можна класифікувати на впроваджувані "зверху" і "знизу".

Господарська система України, як і багатьох пострадянських суспільств, характеризується внутрішньо суперечливою інституційною системою, персоніфікованістю соціальних зв'язків, нееквівалентністю соціально-економічного обміну, криміналізацією суспільних відносин, домінуванням приватних інтересів, не тільки не збалансованих з інтересами суспільства, але й таких, що їм суперечать. Усе це стало суттєвою перешкодою до реалізації соціальних інновацій макрорівня, спрямованих на формування інститутів соціально орієнтованої ринкової економіки, і обумовило формування псевдоринкової кланово-олігархічної економіки кримінального типу.

Соціальна організація, що була вивільнена з-під управлінського контролю, і стимульовані нею інновації мали наслідком нееквівалентний соціально-економічний обмін. На думку російської дослідниці В. Федотової "харизматична фаза неолібералізму, волаючи до творчої активності, на стадії рутинізації обернулася перемогою жадібності над економічним інтересом... Висока сутність ринку, пов'язана з ідеєю свободи, була втрачена через те, що практичний консюмеризм витіснив ідеї демократичної правової держави, громадянського суспільства... Подібні соціальні умови розв'язували пристрасть до збагачення, а не економічний раціоналізм, на одному полюсі, і прагнення вижити – на другому. Перемога жадібних над енергійними і моральними призвела до антивеберівського капіталізму" [16, с. 36].

Таким чином, відбулася концентрація капіталу у відносно невеликої частини населення без необхідного з її боку вкладу в забезпечення динамічного соціально-економічного розвитку країни і підвищення рівня життя громадян, більшість з яких швидко збідніла, що також негативно відбивається на вихованні інноваційної культури у масово-суспільному порядку.

Незважаючи на існування слов'янського вислову "голь на выдумки хитра", незаперечним є те, що інновації отримують найбільше поширення в суспільствах, де рівень багатства і ступінь впевненості в майбутньому – найвищі. Усередині кожного конкретного суспільства інновації найбільшого поширення отримують серед страт, які сильніше за інших відчують упевненість у майбутньому (наприклад, найбільш заможні та освічені). А, як зазначав з цього приводу Р. Інглхарт, страти, чиє становище найменш надійно, будуть робити наголос на звичних пріоритетах виживання [17].

При цьому, російський дослідник В. Розмаїнський, аналізуючи економічні чинники суспільних трансформацій у пострадянському просторі, вказує, що тут встановився стійкий негативний зворотний зв'язок: низький рівень добробуту населення спричиняє інституціоналізацію бідності [18], який стає важливим чинником, що стримує подальші соціальні інновації в напрямку становлення інститутів ринкової економіки. Інституційне значення бідності полягає насамперед у тому, що під час кризи основним інструментом виживання значної частини населення стало використання неформальних інститутів та соціальних практик, які неефективні для суспільства і в цілому, але доцільні для окремого економічного суб'єкта – приховування доходів, ухилення від сплати податків, патерналістські настрої (бажання компенсувати зростання потреб за низьких доходів за рахунок допомоги держави, а не інноваційної діяльності), формування песимістичних очікувань [19, с.82-84].

Крім того, бідні домогосподарства за об'єктивних причин не можуть отримувати або переробляти необхідну інформацію, тому на інституційному ринку починає діяти механізм відбору, що сприяє селекції таких інститутів, які погіршують становище тих, хто «вибрався» з бідності. Усе це створює суттєві інституційні обмеження подальшого соціально-інноваційного розвитку.

Стан аномії, що генерувався процесом докорінних інституційних змін, зумовив розмитість критеріїв розрізнення легального та нелегального і мав подвійний криміногенний вплив: з одного боку, відсутність надійних, інституційно гарантованих каналів реалізації індивідуальних і колективних цілей, а з другого – можливість їхньої реалізації кримінальним шляхом [20, с. 100]. Напівлегальний характер основного потоку інноваційної активності також став перепорою на шляху соціальних інновацій, спрямованих на формування ринкових інститутів унаслідок своєї нелегальності та нелегітимності і, таким чином, неможливості формалізації, нормативно-правового закріплення.

Отже, в умовах обвального зростання інноваційної різноманітності соціальних процесів актуалізується соціальна функція держави, метою якої є регулювання інноваційних процесів, їхнє спрямування в соціально-конструктивний вектор розвитку суспільства. Тому першочерговими завданнями держави як суб'єкта соці-

альних інновацій мають стати узгодження інтересів різних груп і верств населення, захист прав і законних інтересів громадян, забезпечення умов їхньої самореалізації, активної соціально-інноваційної діяльності [21, с. 238].

Список використаних джерел

1. Балабанов В. О. До проблеми формування інноваційної культури суспільства / В. О. Балабанов ; [ред. Г. П. Балабанова] // XXI століття: Альтернативні моделі розвитку суспільства. Третя світова теорія : матеріали III Міжнар. наук.-теорет. конф., (21-22 травня 2004 р.). – К. : Фенікс, 2004. – Ч. 1. – С. 388-391.
2. Николаев А. Н. Инновационная культура как культура перемени (проблема, задачи, дефиниции, предложения) / А. Н. Николаев, Б. К. Лисин // Инновации. – 2002. – № 2-3. – С. 49-55.
3. Инновационные технологии в гуманитарном вузе / В. И. Носков, А. В. Кальянов, О. В. Мирошниченко и др.; [ред. В. И. Носков]. – Донецк : ООО "Лебедь", 2002. – 288 с.
4. Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – № 19-20. – Ст. 166.
5. Набатова О. О. Джерела і особливості інституціоналізації соціальних інновацій у трансформаційній економіці / О. О. Набатова // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Сер. Економічні науки. – 2011. – № 3. – С. 234–239.
5. Пригожин А. И. Нововведения: стимулы и препятствия (Социальные проблемы инноватики) / А. И. Пригожин. – М.: Политиздат, 1989. – 270 с.
6. Сандига О. І. Інновації: соціально-філософський аналіз / О. І. Сандига // Мультиверсум : Філософський альманах : [збірн. наук. праць] / Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. – К. : Український центр духовної культури, 2005. – Вип. 48. – С. 43-54.
7. Москалев И. Технологические основы социально-инновационного государственного управления / И. Москалев // Материалы Международного форума "Проекты будущего: междисциплинарный подход" (16-19 октября 2006, г. Звенигород) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://spkurdyumov.narod.ru/Moskalev23.htm>.
8. Москалев И. Технологические основы социально-инновационного государственного управления / И. Москалев // Материалы Международного форума "Проекты будущего: междисциплинарный подход" (16-19 октября 2006, г. Звенигород) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://spkurdyumov.narod.ru/Moskalev23.htm>.
9. Бурдьё П. Структуры, habitus, практики / Пьер Бурдьё ; [пер. с фр.] // Журнал социологии и социальной антропологии. – 1998. – Т. 1. – № 2. – С. 44-60.
10. Набатова О. О. Джерела і особливості інституціоналізації соціальних інновацій у трансформаційній економіці / О. О. Набатова // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Сер. Економічні науки. – 2011. – № 3. – С. 234–239.
11. Социологический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://mirslovari.com/content_soc/INNOVACII-SOCIALNYE-11377.html
12. Заславская Т. И. Социальные результаты реформ и задачи социальной политики / Т. И. Заславская // Социальная трансформация российского общества. – М. : Дело, 2002. – С. 170-183.
13. Басов Н. В. Инновация как фактор социальной самоорганизации: процессуально-пространственное моделирование / Н. В. Басов // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2008. – Т. XI. – № 4. – С. 185-203.
14. Штомпка П. Социология. Анализ современного общества / Петр Штомпка; [пер. с польск. С. М. Червонной]. – М.: Логос, 2005. – 664 с.
15. Федотова В. Г. Когда нет протестантской этики... / В. Г. Федотова // Вопросы философии. – 2001. – № 10. – С. 27-44.
16. Инглхарт Р. Постмодерн: меняющиеся ценности и изменяющееся общество / Рональд Инглхарт // Политические исследования. – 1997. – № 4. – С. 6-32.
17. Розмаинский И. В. Бедность как часть экономической ментальности субъектов пост-советской экономики в 1990-е гг. / И. В. Розмаинский [Электронный ресурс]. // Поиск эффективных институтов для России XXI века. – СПб, 2003. – Режим доступа : <http://www.eecsocman.edu.ru/db/msg/121747>
18. Экономические субъекты постсоветской России [моно-

граф.] / ред. Р. М. Нуреев. – М. : МОНФ, 2003. – 319 с.

19. Гольберт В. В. Социально-структурные аспекты инноваций и государственные стратегии мобилизации инновационного потенциала / В. В. Гольберт // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2007. – Том X. – № 4. – С. 94-111.

20. Набатова О. О. Джерела і особливості інституціоналізації соціальних інновацій у трансформаційній економіці / О. О. Набатова // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Сер. Економічні науки. – 2011. – № 3. – С. 234-239.

Starovoi O., Candidate of Philosophical Sciences, Doctoral student at the National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), gileya.org.ua@gmail.com

Social environment as a factor in the formation of innovative cultural of a personality in Ukrainian society

Innovative culture is the cultivation of creative-modern thinking, feelings and individual activities aimed at finding and implementing ways, resources, means of development of society based on humanitarian priorities and values. Formation, rise and efficient operation of such a culture is dependent on many factors, the main among which are not only social environment, but also directionality of the political system, constitutionally defined rights and freedoms of a personality, general condition of cultural-educational work, nature and focus of the media activity and of public education system and so on. However, implementation of cultural innovations in contemporary Ukrainian transformation society dependent on public environment.

Keywords: social environment, innovation, social innovation, innovation culture.

Старовойт Е., кандидат философских наук, докторант Национального педагогического университета им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), gileya.org.ua@gmail.com

Общественная среда как фактор формирования инновационной культуры личности в украинском обществе

Инновационная культура – культивирование креативно-модернового мышления, чувства и деятельности личности, направленных на поиск и реализацию путей, ресурсов, способов развития общества на основании гуманитарных приоритетов и ценностей. Становление, подъем и эффективное функционирование такой культуры зависит от многих факторов, главными из которых являются не только общественную среду, но и направленность политической системы, конституционно определенные права и свободы личности, общее состояние культурно-просветительской работы, природа и направленность функционирования СМИ и системы общественного воспитания. Вместе с тем именно от общественной среды зависит особенности внедрения культурных инноваций в современном украинском трансформационном обществе.

Ключевые слова: общественная среда, инновация, социальная инновация, инновационная культура.

* * *

УДК 165.12

Савицька І. М.

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, (Україна, Київ), isavitskaia@gmail.com,

Майданик Н. О.

студентка економічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Україна, Київ)

СВІДОМІСТЬ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Досліджується феномен свідомості як найсуттєвіше визначення людини, умова її унікального буття, складна система, що включає в свою структуру матеріальні та ідеальні компоненти, як сполучна ланка між людиною і рештою світу. Метою статті є історико-філософський аналіз походження та сутності людської свідомості, визначення ролі світоглядного потенціалу філософії свідомості в процесі формування творчих основ людської свідомості. Свідомість аналізується у філософсько-антропологічних, екзистенційних вимірах свободи людського буття, в якій формуються ідеї культурного самовизначення особистості. Досліджується проблема природи свідомості через зіставлення онтологічної та менталістської парадигм. Філософія свідомості постає як галузь знань, здатна творчо осмислити нові наукові дані, що стосуються матеріальних носіїв явищ свідомості.

Ключові слова: свідомість, суб'єкт, свобода, самовизначення особистості, філософія свідомості.

*З самого початку ми повинні домовитись, що свідомість є децю таке, про що ми як люди знаємо все, а як вчені не знаємо нічого.
Мераб Мамардашвілі*

В сучасному світі особливо відчувається загострення та ускладнення боротьби за людський розумовий фактор, світорозуміння людей, їх життєві, соціальні і духовні орієнтири, і саме тому велику роль відіграють об'єктивні оцінки сучасної філософської думки, особливо її філософсько-теоретичних конструкцій. Проблема свідомості останніми роками перебуває у центрі уваги багатьох вчених різних галузей знань – соціології, логіки, психології, кібернетики, фізіології, математики та ін. Актуальність цієї проблематики у філософському аспекті пояснюється тим, що: без з'ясування природи людської свідомості не можна визначити місце і роль людини в світі, особливості її взаємовідносин з навколишньою дійсністю; питання про сутність свідомості, про її зв'язок з буттям є одним із найважливіших світоглядних і методологічних аспектів кожного філософського напрямку; всі проблеми сучасної суспільної практики органічно пов'язані з дослідженнями свідомості.

Свідомість, яка протягом століть вважалася незаперечною областю філософського аналізу, стала предметом дослідження в межах різних спеціальних наук і дисциплін. Слід відзначити роботи тих авторів, які розглядають свідомість в контексті триваючого пошуку фундаментальних підстав діяльності людського мислення. Серед зарубіжних дослідників – це Д. Деннетт, П. Черчленд, Ф. Крік, Р. Пенроуз, Дж. Едельман, Дж. Серль, Д. Чалмерс, К. МакГінн, Дж. Кім та ін. У роботах цих авторів (як, втім, і в дослідженнях наших співвітчизників) велика увага приділяється опису діяльності головного мозку, його нейрофізичних і нейропсихічних функцій, а також філософського осмислення фундаментальних принципів і підходів до дослідження природи свідомості, опису структури і функції свідомості засобами філософії. Переосмислення проблеми свідомості та її ролі у становленні людської екзистенції з позицій визначення методологічних засад, ментальної специфіки, культурологічного аналізу належать українським філософам І. В. Бичку, В. С. Горсько-му, М. В. Поповичу, В. Г. Табачковському, В. І. Шинкаруку, які розглядають світову і вітчизняну філософську, духовно-культурну спадщину крізь призму специфіки національної свідомості. Екзистенційний зміст свідомості в онтологічних та гносеологічних концептах розкрито в працях В. П. Андрущенко, Л. В. Губерського, А. Є. Конверського, В. Г. Кременя, А. Н. Леонтьєва, А. М. Лоя, М. М. Мамардашвілі та ін.

Філософська проблема свідомості, психіки і матерії виступає як одна з «вічних» і найбільш дискусійних тем, і одночасно, найскладніша у науковому пізнанні людини. Особливого значення сьогодні набуває екзистенційно-персоналістський, антропологічний аналіз процесу смислоутворення духовно-усвідомлених цілепокладань в соціокультурній динаміці окремого етносу, нації, держави та особистості. Даний підхід вимагає вивчення низки питань: співвідношення свідомості та самосвідомості; проблеми суб'єктивного; роль феномену «Я» у духовному визначенні смисложиттєвих цінностей буття; взаємопов'язаність ідеалу, цілепокладання та свободи як артефактів світоглядних орієнтацій; тожність та відмінність менталітету і свідомості; співвідношення національної ідеї та національної свідомості. Кожна з цих змістовних проблем вимагає окремого